

Glatz Ferenc

Európában. Tegnap. Ma. Holnap

Beköszöntő

A PLANÉTA EGYIK ÉLŐHELYE. Az európai kontinens planétánk kicsiny darabja. De eddigi történelme során talán a leggazdagabb múlttal rendelkezik. Áll ez mind a növény-, az állatvilág és az embertakaró történelmére. Az afrikai és az eurázsiai földlemez egymásra csúszása egy különlegesen tagolt földkéregdarabot alakított ki. A folyamat a mától visszafelé számolt 15-10 millió évig tarthatott. A földtörténelem „mai” korában – az utolsó földtörténeti szakaszt, a holocént Kr. e. 10 400-tól számítjuk – azután az európai földfelszín elnyerte a most látható-fejlődő tájképét: sajátosan tagolt tenger-szárazföld, sík-, hegyvidék tagoltságát, különlegesen gazdag édesvízi – ivóvíznyerő és -tároló belső tavi és folyóvízi – szerkezetét. Amely párosult egy különlegesen kedvező – mármint az állat-, a növény- és emberi élővilág számára páratlanul kedvező – éghajlati környezettel. (Okairól és fenntarthatásuk további életésélyeiről máig vitatkozunk.) Az ember számára – ez itteni szaporodásának, fejlődésének történelmi alapja – máig a planéta egyik legelőnyösebb élethelye. Már a fejlettebb kőszők-, majd korai fémesszők-készítő, földművelő társadalmak kiváló élelemtermelési és víznyerő térsége. Emellett a tagolt tengerpartok és folyóvölgy-rendszerek előnyös terepfeltételeket képeztek a közlekedésre az épített utak előtti helyváltoztatás korában. Majd az utóbbi ötezer esztendőben a főként a földfelszín közelében elhelyezkedő érc- és fosszilis energiahordozó-tartalékok kínáltak nyersanyagokat az eszközkészítés, majd az ipari termelés, a környezet-átépítés számára. (Ami a 18–20. századi ipari forradalmak korában külön előnyös adottság.) Kérdés: a kontinens természeti adottságai a következő évszázadokban milyen életlehetőségeket biztosítanak az embernek? Talán nem tévedünk: Európa a jövőben is, édesvíz- és élelemnyerő adottságai, földfelszíni közlekedési folyosói no és éghajlata alapján továbbra is a planéta egyik legjobb adottságú élőhelye lesz. Ha... ha... Ha az itt élő ember képes lesz kontinentális méretekben elképzelni, tervezni és szabályozni is saját napi tevékenységének kihatását a természetre – benne saját életjövőjére.

Figyeljük, mi történik máris napjaink planétáris szintű vándorlási-migrációs mozgásában: az öreg kontinens továbbra is célálló-mása a mind nagyobb létszámú emberközösségek

vándorlásának. (A Földön hamarosan majd' 10 milliárd embernek vízre, élelemre, energiára van szüksége.) Amely „nagy létszám” élelem- és vízkészletekben, energiahordozókban gazdag térségeket keres. Előttük Európa az emberi életlehetőségek egyik központi térsége marad. És vonzerejét csak növeli máris kiválóan kiépített lakhatási-termelési infrastruktúrája. Minden európai életegyüttesnek érdeke a kontinentális méretű élethelyfejlesztés.

TERMELESI ÉS NEMZETI KÖZÖSSÉGEK LAKHELYE. Az európai kontinensen kialakult emberi életközösségek történelmét írjuk. Természethasználó, magát alakító, közösségi egységeinket alakító aktivitásunk történetét. Ezek során – kétségtelennek tűnik – egyik „csúcsteljesítményünk” a nyelvi-kulturális alapon szerveződő *nemzeti közösség*. Mert: az érintkezési kultúra legmagasabb szintjét – a nyelvi-fogalmi kifejezőskultúrát – teszi meg a közösség összetartó erejének. Az európai társadalmakat is ez a nemzeti közösségteremtő periódus „demokratizálta”, vagyis tette minden itt élő ember számára elérhetővé a technikai-termelési ismereteket, és teremtett közösségképző érzelmi-szokásrendi normákat. Ezek a nemzeti – nyelvi-kulturális – közösségek az elmúlt kétszáz esztendőben azután megteremtették a maguk igazgatási intézményeit, az ún. nemzetállamokat. Ismét Európa állt az emberiség fejlődésének e szakaszában az élen. Egyedülálló, hogy ekkora térségben több mint két tucat azonos szintű, fejlett nyelvi és szokásrendi kultúra alakuljon ki... De... De: az is kétségtelennek tűnik, hogy Európában – ahogy a világ minden lakott térségében – az emberi közösségek intézménykereteiben az utóbbi másfélszáz esztendőben más erők is szüntelen jelen voltak, mindenekelőtt az életfenntartás egyéb tényezőinek szervezőerői. Így az anyagi életfeltételeket biztosító *gazdálkodás* (termelés, kereskedés) és az ahhoz szükséges *közösségképzés* (szakmai tudás, település-szervezés). Vagy immáron az erőforrásokkal való okos-hasznos *természetgazdálkodás* igénye. Amely aktivitások áthágják a nemzeti alapon kijelölt igazgatási határokat, sőt, azokat gátaknak tekintik. És mindig jelen volt egy eddig nem eléggé méltatott emberi sajátosság: a *kíváncsiság*. Amely nem tűr semmilyen merev, más közösségektől elválasztó adminisztratív határt.

Európa – úgy tűnik legalábbis számunkra – ebben is élen jár. Európa a világ történelmében először tesz kísérletet arra: olyan területigazgatási szervezetet hozzon létre, amelynek keretében a *sokféle nemzeti kultúrközösség* megtartható, de amelyben egyidejűleg a *tájpgazdálkodás és termelési aktivitás* szabadon terjeszkedik, és amelyben *szabad az emberi kíváncsiság – tehát a személyek és gondolatok – mozgása*. Ez az Európai Unió.

AZ EURÓPAI UNIÓ: VÉDELEM ÉS KÉNYSZERMODERNIZÁCIÓ. Ez az új típusú területigazgatási szervezet ráadásul célul tűzte ki: olyan közösségi rendszert hozzon létre, amely a területén élő polgárok *munkaerejének, műveltségének világverseny-képességét* elősegíti. (Mert a világversenyben – az amerikai, távol-keleti, ázsiai, s majd az afrikai társadalmak emelkedésének korában – a nemzetállam másfélszáz éves szervezete már nem elég hatékony.) Amely Európai Unió célul tűzte ki: a területén élő emberek – nemzeti, állampolgári vagy hivatásbelszakmai közösségek – a *világversenyt szabályozottan* éljék meg. Szabályozza az új világhívások hatását a kontinensen, ne engedje, hogy a nyers piaci érdekek akár egy emberi élethossz során is tönkretegyék az egyén vagy a versenyben gyengébb szakmai csoportok életlehetőségeit. Az *Európai Unió* tehát a *gyengék védőhálója: a gyengébb adófizetői közösségek védőhálója*. (A magyar adófizetői közösség 1992–2010 között – közgazdászprofesszor számításai szerint – négy és félszer több, államilag felhasználható pénzeszköz-támogatást nyert az Európai Uniótól, mint amennyit befizetett.)

KÖLCSÖNÖS MÉLTÁNYOSSÁG AZ ÚJ HAZÁBAN. Az Európai Unió jelenleg 27 állampolgári – és még több nemzeti – közösség új hazája. (Így a miénk is.) Ezek – sokszor ellentétes – érdekei között kell összhangot vagy egyezséget teremteni a mai politikai és értelmi-ségi elitnek. (Netán harmóniát?) Nagy korfeladat. Nincs a megoldásához történelmi recept. Kétségtelen: az új harmóniához az első és legfontosabb feltétel: az *Európa-ismeret*. A másokat méltányolni képes szemlélet kialakítása. És a magunk érdek-kifejezési kultúrájának megtalálása. Azt is mondanánk: *az érdekkifejezés és érdek-egyeztetés új európai kultúrája*. Európai magatartáskultúra? Igen: *nyitottság, önismeretre készség, szolidaritás*.

CÉLUNK: EURÓPA-ISMERET ÉS MAGATARTÁSKULTÚRA. Az új Európa-ismeret és magatartáskultúra kifejlődését kívánja elősegíteni az új füzet-sorozat. Mert: Európa-ismeret nélkül nincs Európa-tudat, Európa-tudat nélkül nincs erős Európa, és erős Európa nélkül nincs erős állampolgári és nemzeti közösség. A Kárpát-medencében sem.

A német területi széttagoltság az uralmi rendszerek sokféleségével járt. Piac Münchenben. Domenico Quaglio olajfestménye, 1824

szövetségi alkotmány azonban nem írta elő kötelező erővel a tagállamok számára a restauráció végrehajtását, s ez az *uralmi rendszerek sokféleségének* kialakulását tette lehetővé. A porosz és osztrák abszolútizmussal ellentétben a napóleoni örökségre támaszkodó délnémet közép- és kisállamok a képviseleti alkotmányosság irányába fejlődtek tovább.

A párizsi bemutatkozás (1823)

Liszt megérkezése Európa művészársadalmának központjába, Párizsba, világlátása kitágulásának lehetőségét kínálta, amikor a bécsi klasszika élményeit követően a romantika hatása alá került.

Franciaország korabeli szellemiségét messzemenően meghatározta az a körülmény, hogy bár Napóleon bukását követően végbement a forradalom eszmei hatásainak felszámolása, mindez nem vezetett esztelen restaurációhoz: az új, polgári jogviszonyokat rögzítő Code Napóleon érvényben maradt, akárcsak Belgiumban és a Rajna-vidéken. Az 1814-ben bevezetett Alkotmányos Charta az alkotmányos monarchia alapelveit érvényesítve megvalósította a népképviseleti kormányzást és biztosította a törvény előtti egyenlőséget. XVIII. Lajos megbékélésre törekvő politikájának köszönhetően Franciaországot a *politikai elgondolások sokszínűsége* jellemezte. Az iparosodás előtti társadalmi elit megőrizte befolyásos szerepét, miközben a jövőt megjelenítő értelmiség és vállalkozók aktivitása erősödött. A politikai hatalomhoz és a társadalmi befolyáshoz azonban továbbra is a vagyon jelentette a belépőt, s az országos politikát és a társadalmi viselkedést változatlanul a régi előkelő rétegek határozták meg.

Első angliai turnéjáról visszatérve Liszt 1824 szeptemberében negatív változással szembesült: az ultraroyalista elveket képviselő X. Károly királlyá koronázásával az ancien régime-hez történő visszatérésre irányuló fordulat következett be. A szabad szellemiség szárnyalását megfojtó, a katolikus egyházon belüli ultramontán (Róma feltétlen elsőbbségét hirdető) politika hatására az 1820-as évek végére fel-